

TÜRÜK

Uluslararası Dil, Edebiyat
ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi

2018, Yıl:6, Sayı:13

Geliş Tarihi: 19.05.2018

Kabul Tarihi: 27.05.2018

Sayfa:1-26

ISSN: 2147-8872

ZİYA GÖKALP'İN KÜÇÜK MECMUA'DAKİ ŞİİRLERİNDE MİLLÎ MÜCADELE

Ahmet Demir*

Özet

Küçük Mecmua (5 Haziran 1922-5 Mart 1923), Ziya Gökalp'in Diyarbakır'dayken çıkardığı bir dergidir. *Küçük Mecmua* içerdiği tarih, medeniyet tarihi, din, felsefe, antropoloji, halk bilimi, siyaset, edebiyat, sanat alanlarından çeşitli yazılarla ilmi, fikrî, felsefi, edebî bir dergidir. Bu özelliklerinin yanı sıra dergi, Millî Mücadele döneminin meseleleri bağlamında tarihe tanıklık da eder. *Küçük Mecmua*, Millî Mücadele'nin destekçisi bir dergidir ve Millî Mücadele'nin, zaferin, işgal kuvvetlerini Anadolu'dan atmanın ve yeni bir Türk devleti kurma yolunda gösterilen iradenin tüm coşkusuyla yaşar ve yaşatır. Dergide, Ziya Gökalp'in özellikle 'Türklük' kavramının çerçevelediği alanda tarih, medeniyet tarihi, sosyoloji, felsefe, din, halk bilimi, antropoloji, edebiyat, sanat konularına dair yazılarının yanı sıra şiir ve masal türünden edebî ürünleri de yer alır. Ziya Gökalp'in *Küçük Mecmua*'daki şiirlerinin pek çoğu Millî Mücadele ile ilgilidir. Gökalp, bu şiirlerinde Millî Mücadele dönemini ve Millî Mücadele dönemini hazırlayan I. Dünya Savaşı yıllarını yansıtır; Kurtuluş Savaşı'nı, Kuvayı Milliye ruhunu yüceltir, işgale karşı çıkar, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı üzerinden emperyalizmi olumsuzlar, yeni Türk devletinin kurulması yönündeki iradeyi kutsayarak halk nezdinde kamuoyu oluşturur. Bu bağlamda, çalışmamızda Ziya Gökalp'in *Küçük Mecmua* (5 Haziran 1922-5 Mart 1923)'da yayımlanan şiirleri ele alınmakta ve Millî Mücadele'nin bu şiirlere nasıl yansıdığı incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ziya Gökalp, *Küçük Mecmua*, Millî Mücadele, zafer, şiir.

* Doç. Dr., Başkent Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi, orcid.org/0000-0002-7857-5598, ademir@baskent.edu.tr

THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE IN ZİYA GÖKALP'S POEMS IN KÜÇÜK MECMUA

Abstract

Küçük Mecmua (5 June 1922-5 March 1923) is a magazine published by Ziya Gökalp in Diyarbakır. *Küçük Mecmua* which includes a variety of writings about history, civilization history, religion, philosophy, anthropology, folklore, politics, literature and art, is a scientific, intellectual, philosophical, literary magazine. In addition to these features, the magazine bears testimony to the history in the context of Turkish National Struggle period. *Küçük Mecmua* supports to the Turkish National Struggle by keeping alive the enthusiasm towards the Turkish National Struggle, the victory, sweeping the occupation forces from Anatolia and the will of Turkish nation to establish a new Turkish state. In *Küçük Mecmua*, Ziya Gökalp publishes literary works in the form of poetry and fairy tales, as well as writings on history, civilization history, sociology, philosophy, religion, folklore, anthropology, literature and art in the context of 'Turkishness'. Most of Gökalp's poems in *Küçük Mecmua* are related to the Turkish National Struggle. Gökalp mentions the years of the First World War which prepares the Turkish National Struggle period and the Turkish National Struggle period in these poems, aggrandizes the Turkish Independence War and the spirit of the Kuvayı Milliye. He opposes the occupation, disconfirms the imperialism and molds the public opinion by blessing the will which is exhibited by Turkish nation towards establishing a new Turkish state. In this study the poems published by Ziya Gökalp in *Küçük Mecmua* and how the Turkish National Struggle reflects on these poems will be examined.

Key Words: Ziya Gökalp, *Küçük Mecmua*, Turkish National Struggle, victory, poem.

Giriş: Ziya Gökalp ve *Küçük Mecmua*

Türkçülüğün, Türk milliyetçiliğinin başlıca ideologlarından olan Ziya Gökalp (1876-1924), her şeyden önce bir fikir adamıdır. Düşünceleriyle Türk fikir hayatına büyük tesir eden Ziya Gökalp'in fikrî, ilmî, siyasi ve edebî yönüyle birlikte basın-yayın faaliyetlerinden de söz etmek gerekir. Gökalp, II. Meşrutiyet'ten sonraki dönemde *Genç Kalemler*, *Türk Yurdu*, *Yeni Mecmua*, *Halka Doğru*, *İktisadiyat Mecmuası*, *İçtimaiyat Mecmuası*, *Millî Tetebbular Mecmuası*, *İslam Mecmuası*, *Yeni Mecmua*, *Küçük Mecmua* gibi yayın organlarında fikrî, ilmî, siyasi, edebî mahiyette ürünler vermiş; mecmuaların yayın hayatına başlamasında ve faaliyetlerinin yürütülmesinde etkin görevler üstlenmiştir. Dolayısıyla Ziya Gökalp'in düşünce ve duygu dünyasını çeşitli mecmualardaki kalem ürünlerinden yansıyan şekliyle de değerlendirmek mümkündür.

Fikrî, ilmî, siyasî yönüyle Türk aydınlanmasının öncülerinden olan ve Cumhuriyet Türkiye'sinin fikrî temellerini kuran¹ Ziya Gökalp'in özellikle 'Türklük' kavramının çerçevelediği alanda tarih, medeniyet tarihi, sosyoloji, felsefe, din, halk bilimi, antropoloji, edebiyat, sanat konularına dair yazılarını yayımladığı, şiir ve masal türünden edebî ürünlerini verdiği yayın organlarından biri de *Küçük Mecmua*'dır. Gökalp'in 1922-1923'te Diyarbakır'dayken çıkardığı *Küçük Mecmua*, 5 Haziran 1338 (5 Haziran 1922) ile 5 Mart 1339 (5 Mart 1923) arasında 33 sayı olarak yayınlanmıştır.

Küçük Mecmua'nın yayın hayatının sona ermesinde Ziya Gökalp'in 1923 yılı Mart ayında Maarif Vekâleti Telif ve Tercüme Encümeni reisi olarak Ankara'ya gitmesi etkili olur.²

Küçük Mecmua, Ziya Gökalp'in yönetimi ve editörlüğünde hazırlanmıştır ve Gökalp, derginin imtiyaz sahibi ve sorumlu müdürüdür. Derginin hemen her sayısında, diğer yazarlarla birlikte onun en az bir ya da iki yazısı, araştırma ya da inceleme çalışması yer alır. Derginin hemen her sayısında yer alan Ziya Gökalp'in yazıları onun sosyolog kimliğini öne çıkarmaktadır. Ayrıca bu dergi sayesinde onun felsefî yönünü, Türk ve İslam tarihine, halk bilimi ve edebiyatına dair derin bilgisini de görmek mümkündür. *Küçük Mecmua*, edebiyattan sanata, Türk halk kültüründen siyasete ve tarih biliminden antropolojiye kadar özgün yazılarla tam bir ansiklopedik içerik taşır. En dikkat çeken yazılar arasında, o günün Diyarbakır'ı ve o yörenin sorunlarıyla ilgili haftalık haberlere ve bilgilere yer veren yazılar bulunur. Ziya Gökalp, *Küçük Mecmua* aracılığıyla Diyarbakır'dan birlik ve birliktelik mesajları verir; Türk ulusal kimliğinin tüm farklılıkların üstünde ve ötesinde biricik kimlik olduğunu vurgular, ulus-devlet oluşumunun felsefî ve sosyolojik temellerini oluşturur.³

"Dergide Ziya Gökalp dışında imzasına en çok rastlanan kişiler Ali Nüzhet (Göksel) ve Binbaşı Halis Bey'dir. Gökalp'e yardımcı olan isimlerin başında gelen Ali Nüzhet, şehirdeki sosyal ve kültürel faaliyetlerle ilgili haberler, kitap tanıtma yazıları ve hikâyeleriyle; Halis Bey ise 'Kumuk İli' ve 'Diyarbakır Abidelerinden' başlıklı seri makaleleriyle yer almıştır. Çelik, Demir ve (•••) imzalarını kullanan Albay Basri Bey daha çok 'Kahramanlık Sayfaları' genel başlığı altında yayımladığı yazılarıyla, Ali Canip (Yöntem) bir, Yahya Saim (Ozanoğlu) üç şiiriyle görünmüş, ayrıca İhsan Hamit (Tigrel), Hamit Zülfü (Tigrel), Said Nazif (Ozankan), Recep Ferdi (o zamanki Diyarbakır valisi Hüseyin Mazhar Bey), Mustafa İskender, Reşat Hayrettin, Cahide Vehbi, İbrahim Halil (Tüzün) (Diyarbakır Hastanesi bakteriyologu), Mustafa Şevki (Ekinci), Osman Recai (Ocak), Doktor Gafur Nüzhet ve kızı Nezihe Gafur, Harputlu Fethi, Çubukçuzade Mehmet Sıdkı (Akozan) gibi imzalar yazı ve şiirleriyle dergiye katılmışlardır".⁴

¹ Filizok, Rıza. (2005). *Ziya Gökalp*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Karaveli, Orhan. (2008). *Ziya Gökalp'i Doğru Tanımak*. İstanbul: Doğan Kitap Yayınları.

² Okay, Orhan. (1996). "Ziya Gökalp". *İslam Ansiklopedisi, Cilt 14*. İstanbul: TDV Yayınları, s.124-128.

Şehsuvaroğlu, Lütfü. (2008). *Ziya Gökalp ve Türkçülüğün Boyutları*. İstanbul: Bilgeoğuz Yayıncılık, s.52-53.

³ Filiz, Şahin. (2009). *Ziya Gökalp: Küçük Mecmua I*. Antalya: Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, s.8.

⁴ Kahraman, Âlim. (2002). "Küçük Mecmua". *İslam Ansiklopedisi, Cilt 26*. İstanbul: TDV Yayınları, s.528.

Küçük Mecmua; bünyesinde tarih, medeniyet tarihi, din, felsefe antropoloji, halk bilimi, siyaset, edebiyat, sanat alanlarında barındırdığı ilmî, felsefî, edebî ürünler kadar içinde bulunulan dönemin meseleleri bağlamında da tarihe tanıklık edici bir karakter gösterir. Millî Mücadele'nin verildiği ve yeni Türk devletinin inşa edildiği dönemin koşulları içerisinde var olan *Küçük Mecmua*, dönemin güncel meselelerini konu edinmesi bakımından da önemlidir. Millî Mücadele'nin verildiği, yeni Türk devletinin kurulduğu 1922-1923'lü yılların izlerini, izlenimlerini, halkın meselelere bakış açısını, dönemin yarattığı millî atmosferi, dönemin koşullarının yarattığı zeminde kendisini en üst seviyede hissettiren millî romantik duyuş tarzının halk nezdinde ve aydın nezdinde yarattığı duygu coşkunluğunu, düşünce yoğunluğunu *Küçük Mecmua*'nın sayfalarında bulmak mümkündür. Millî Mücadele'yi sonuna kadar destekleyen çizgideki yayınlarıyla Millî Mücadele'nin, zaferin, işgal kuvvetlerini Anadolu'dan atmanın ve yeni Türk devletinin kurulması yolunda gösterilen iradenin tüm coşkusunu yaşayan ve yaşatan, Diyarbakır'dan tüm Anadolu'ya, Türk ve İslam coğrafyasına seslenen *Küçük Mecmua*, yerel basının Millî Mücadele dönemindeki rolünü dikkate sunması bakımından da büyük önem arz eder.

Anadolu'da Kuvayı Milliye ruhunun yaratılmasında, Millî Mücadele için kamuoyu oluşturulmasında, Kurtuluş Savaşı'nın haklılığının tüm dünyaya duyurulmasında, Millî Mücadele'nin aleyhinde olanlarla kalem yoluyla mücadele edilmesinde, cereyan eden olayların halka aktarılmasında, Millî Mücadele'nin kazanılmasında, yeni Türk devletinin kurulması için konulan iradenin egemen kılınmasında özellikle Anadolu'da çıkan millî çizgideki yerel basının büyük katkısı olmuştur⁵ ve bu yayın organlarından biri de *Küçük Mecmua*'dır. *Küçük Mecmua*, Anadolu'yu işgal edenleri lanetleyip Millî Mücadele'yi yüceltirken felsefî anlamda da emperyalizmin sert ve köktenci bir tavırla olumsuzlandığı bir düşüncenin temelleri üzerine yerleşir.

Küçük Mecmua'nın misyonunun temel taşıyıcılarından biri de Ziya Gökalp'in şiir türünden metinleridir. *Küçük Mecmua*, Ziya Gökalp odaklı değerlendirildiğinde Ziya Gökalp derginin en çok ürün veren ismidir ve dergide Gökalp'in felsefe, tarih, sosyoloji, din, medeniyet tarihi, siyaset, halk bilimi, antropoloji, sanat, edebiyat gibi alanlara özgü ilmî yazılarının yanı sıra şiir, masal ve manzum piyes türünden edebî ürünleri de çokcadır. Gökalp'in *Küçük Mecmua*'daki şiir türünden metinleri çoğunlukla Millî Mücadele ile ilgilidir. Gökalp, dergideki yazılarını genellikle ilmî çerçevede felsefe, tarih, sosyoloji, din, medeniyet tarihi, siyaset, halk bilimi, antropoloji, sanat, edebiyat gibi alanların meselelerine ayırırken, 1922-1923'lerde içinde bulunulan Millî Mücadele döneminin yansımalarını ise çoğunlukla - Millî Mücadele ile ilgili yazılarını da dikkatten kaçırılmaksızın- şiirlerinde görürüz. Ziya

⁵ Ayhan, Bünyamin. (2008). "Olağanüstü Durumlarda Toplumsal Dayanışma ve Bütünleşmeye Basının Katkısı: Millî Mücadele Dönemi Türk Basını". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 19, s.75-99.

Baykal, Hülya. (1988). "Millî Mücadele'de Basın". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Mart 1988, Cilt IV, Sayı 11, s.471-479.

Girgin, Atilla. (2009). *Türkiye'de Yerel Basın*. İstanbul: Der Yayınları.

Gündüz, Uğur. (2007). "Kurtuluş Savaşı'nda Yerel Basının Rolü". *Türkiye'de Yerel Basın*. Ed. Suat Gezgin, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, s.89-97.

Koloğlu, Orhan. (1993). *Türk Basını: Kuvayı Milliye'den Cumhuriyete*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Polat, Nazım Hikmet (2002). "Türkiye'de Yerel Basının Gelişimine Kısa Bir Bakış". *TÜBAR*, Güz 2002, Sayı XII, s.7-25.

Gökalp'in *Küçük Mecmua*'daki şiirleri Millî Mücadele dönemini ve Millî Mücadele dönemini hazırlayan I. Dünya Savaşı yıllarını yansıtırken Kurtuluş Savaşı'nı, Kuvayı Milliye ruhunu yüceltme, işgale karşı çıkma, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı üzerinden emperyalizmi olumsuzlama, yeni Türk devletinin kurulması yönündeki iradeyi kutsayarak halk nezdinde kamuoyu oluşturma gibi bir duygu ve düşünce dünyasının taşıyıcısıdır. *Küçük Mecmua*'nın millî çizgisini, Millî Mücadele döneminin atmosferi içerisinde millî çizgide yürüttüğü misyonunu ve Millî Mücadele'ye verdiği desteği dikkate sunması bakımından Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi (26-30 Ağustos 1922)'nin hemen ardından yapılan zafer haberini kısaltarak aşağıya alıyoruz. Derginin 4 Eylül 1338 tarihli 14. sayısında Türk ordusunun Batı cephesindeki ilerleyişi ve Yunanlılara karşı aldığı zaferler, *Zafer Haberleri: Eskişehir'le Uşak'ın İstirdadı* başlığı ile halka şöyle verilir:

“Bu hafta milletimiz için sevinç bayramıdır. Nice zamandan beri kancık Yunanlıların pis ayakları altında çiğnenen mazlum ülkelerimiz ordumuzun bu mucizeli yürüyüşüyle sinema süratiyle geri alınmaktadır. Afyonkarahisar'dan sonra Kütahya alındı. Bugün de kahraman ordumuzun Eskişehir'le Uşak'a girdiği müjdesini aldık. İnşallah yakın bir zamanda Bursa ile İzmir'in de anavatana kavuştuğu müjdesini alacağız.

(...) Millî yurtlarımıza ahmak Yunanlılar niçin girdiler? (...) Anadolu'yu, Trakya'yı müstemleke hâline koymak mı istiyorlardı? Bunun mümkün olmadığına en ahmak bir Yunanlı bile vakıftı. Emperyalizm devirlerinde bile bir ülkeyi müstemleke hâline koymak son derece güç iken, milletlerin istiklal ve hürriyeti beynelmil bir mefkûre ve iman şeklini aldığı bu devirde, şimdiye kadar hür ve müstakil yaşamış şanlı ve asker bir milleti raiyyeliğe boyun eğdirmek nasıl kabil olabilirdi? Cihanın bütün esir milletleri hürriyete nail olurken, beş bin seneden beri hür yaşayan Türkler mi köleliği kabul edecekti? Hem kimleri efendi tanıyacaktı? Düne kadar verdiği bahşişlerle yaşayan garson Rumları mı? Yoksa, bunların arkasına gizlenen namert İngilizleri mi efendi tanıyacaktı?

Türklerin evvela Müslüman oldukları için, saniyen Türk oldukları için, salisen milletlerin istiklali asrında yaşadıkları için gerek hürriyetlerinden, gerek millî vatanlarının tamamiyetinden zerre kadar bir şey terk edemeyeceklerini alçak Yunanlılarla kahpe İngilizlere anlatmak lazımdı.

Ordumuz Yunan askerlerini denize dökmekle bunu en belîğ bir surette anlatmaktadır. (...) Şehitlerimizin ruhlarına büyük şükran ve mahmidetlerimizi, kahraman gazilerimize büyük teşekkür ve hürmetlerimizi, dâhi başkumandanımıza ve Büyük Millet Meclisi'ne büyük tebçillerimizi takdim ederiz”.⁶

Bu çalışmada, Ziya Gökalp'in *Küçük Mecmua*'da yayımladığı şiirleri, Millî Mücadele odaklı ele alınmakta; doğrudan Millî Mücadele'yi işleyen, Millî Mücadele döneminin yansıması niteliği taşıyan şiirleri üzerine bir değerlendirme yapılmaktadır. Böylece Diyarbakır'dan Anadolu Türk'ünün sesini duyuran ve Millî Mücadele'yi kutsayan *Küçük Mecmua*'da, Millî Mücadele'nin, Ziya Gökalp'in şiirlerinden ve dönemin koşulları içerisinde

⁶ Küçük Mecmua. (1338/1922a). “Zafer Haberleri: Eskişehir'le Uşak'ın İstirdadı”. *Küçük Mecmua*, 4 Eylül 1338, Yıl 1, Sayı 14, s.15-16.

var olan duygu ve düşünce dünyasından nasıl yansıdığı dikkate sunulmakta; Ziya Gökalp şiirleri üzerinden, Millî Mücadele dönemi gibi Türk tarihinin en olağanüstü, buhranlı ve millî dayanışmaya muhtaç dönemlerinden birinde Anadolu'daki yerel basın örneği olarak *Küçük Mecmua*'nın misyonu ortaya konulmaktadır.

Ziya Gökalp'in *Küçük Mecmua*'daki Millî Mücadele Şiirleri

Ziya Gökalp'in şairliği; onun ideolog, sosyolog, tarihçi, halk bilimci vb. yönlerini tamamlayıcı niteliktedir ve Gökalp, *Kızıl Elma* (1914), *Yeni Hayat* (1918) *Altın Işık* (1923) gibi şiir kitaplarıyla Millî Edebiyat Dönemi (1911-1923)'nin öne çıkan şairlerindedir. Bu bakımdan Ziya Gökalp, çok yönlü bir düşünce adamı olduğu kadar şairdir de. Ziya Gökalp'in şiirleriyle *Küçük Mecmua*'da da karşılaşırız ve Gökalp'in *Küçük Mecmua*'daki şiirlerinin çoğunluğu Millî Mücadele döneminin atmosferini ve olaylarını yansıtıcı niteliktedir. Bu bakımdan Ziya Gökalp'in *Küçük Mecmua*'daki şiirlerini, onun duygu ve düşünce dünyası bağlamında değerlendirebileceğimiz gibi Millî Mücadele döneminin yansımaları biçiminde ele almak da mümkündür. Ziya Gökalp'in *Yeni Hayat* adlı şiir kitabının ön sözünde “Şuur devrinde şiir susar, şiir devrinde şuur seyirci kalır. İçinde bulunduğumuz zaman, galiba, birinci devreye aittir.”⁷ sözleriyle belirttiği düşünce, doğal olarak *Küçük Mecmua*'daki şiirlerin de altında yatan düşünceyi ortaya koymaktadır. Millî Mücadele dönemi de Gökalp'in ifade ettiği 'şuur devri'ne girer ve dolayısıyla da şiirde şuur öne çıkarmak; göstermeyi, öğretmeyi, fark ettirmeyi, döneme dair fotoğraflar ortaya koymayı, yol göstericiliği öncelemek; eleştirel, didaktik bir üslup sergilemek, Millî Mücadele'yi olumsuzlamak-ışgali olumsuzlamak, Kuvayı Milliye ruhunu yüceltmek-ışgalcileri ve işgali alkışlayanları lanetlemek şiirlerinin başlıca karakteristiğidir.

Gökalp'in 'Ziya Gökalp' imzasıyla *Küçük Mecmua*'da yayımlanan şiirleri şöyledir:

Küçük Hemşire (halk masalı)⁸, *Malazgirt Muharebesi* (manzum piyes)⁹, *Kara Destan*¹⁰, *Kolsuz Hanım*¹¹, *Büyük Farz*¹², *İngiliz'den Sakın*¹³, *Yörük Ali*¹⁴, *Karacadağ*¹⁵, *Ak Destan*¹⁶, *İzmir Bayramı*¹⁷, *İngiliz'e*¹⁸, *İzmir'de*¹⁹, *Diyarbakir Darüleytamı'nın Sünnet İlahisi*²⁰, *İstida*²¹,

⁷ Ziya Gökalp. (1918). *Yeni Hayat*. İstanbul: Yeni Matbaa/Evkaf-ı İslamiye Matbaası, s.1.

⁸ Ziya Gökalp. (1338/1922a). “Küçük Hemşire”. *Küçük Mecmua*, 12 Haziran 1338/1922, Yıl 1, Sayı 2, s.7-16.

⁹ Ziya Gökalp. (1338/1922b). “Malazgirt Muharebesi”. *Küçük Mecmua*, 19 Haziran 1338/1922, Yıl 1, Sayı 3, s.9-19.

¹⁰ Ziya Gökalp. (1338/1922c). “Kara Destan”. *Küçük Mecmua*, 26 Haziran 1338/1922, Yıl 1, Sayı 4, s.13-14.

¹¹ Ziya Gökalp. (1338/1922ç). “Kolsuz Hanım”. *Küçük Mecmua*, 3 Temmuz 1338/1922, Yıl 1, Sayı 5, s.11-19.

¹² Ziya Gökalp. (1338/1922d). “Büyük Farz”. *Küçük Mecmua*, 3 Temmuz 1338/1922, Yıl 1, Sayı 5, s.20.

¹³ Ziya Gökalp. (1338/1922e). “İngiliz'den Sakın”. *Küçük Mecmua*, 10 Temmuz 1338/1922, Yıl 1, Sayı 6, s.11-12.

¹⁴ Ziya Gökalp. (1338/1922f). “Yörük Ali”. *Küçük Mecmua*, 30 Temmuz 1338/1922, Yıl 1, Sayı 9, s.9-10.

¹⁵ Ziya Gökalp. (1338/1922g). “Karacadağ”. *Küçük Mecmua*, 21 Ağustos 1338/1922, Yıl 1, Sayı 12, s.15-16.

¹⁶ Ziya Gökalp. (1338/1922ğ). “Ak Destan”. *Küçük Mecmua*, 11 Eylül 1338/1922, Yıl 1, Sayı 15, s.14.

¹⁷ Ziya Gökalp. (1338/1922h). “İzmir Bayramı”. *Küçük Mecmua*, 11 Eylül 1338/1922, Yıl 1, Sayı 15, s.14-15.

¹⁸ Ziya Gökalp. (1338/1922i). “İngiliz'e”. *Küçük Mecmua*, 11 Eylül 1338/1922, Yıl 1, Sayı 15, s.17.

¹⁹ Ziya Gökalp. (1338/1922j). “İzmir'de”. *Küçük Mecmua*, 11 Eylül 1338/1922, Yıl 1, Sayı 15, s.17-18.

²⁰ Ziya Gökalp. (1338/1922k). “Diyarbakir Darüleytamı'nın Sünnet İlahisi”. *Küçük Mecmua*, 9 Teşrinievvel 1338/1922, Yıl 1, Sayı 19, s.14-15.

²¹ Ziya Gökalp. (1338/1922m). “İstida”. *Küçük Mecmua*, 23 Teşrinievvel 1338/1922, Yıl 1, Sayı 20, s.8.

*Asker Mezarlığının Kitabesi*²², *Mektepli Hanım Kızların Marşı*²³, *İkinci İstida*²⁴, *İpek Kozası*²⁵, *Niçin?*²⁶.

Ziya Gökalp'in *Küçük Mecmua*'nın ilk sayısında (5 Haziran 1338/1922 tarihli) 'İşçi Kızı' imzasıyla yayımlanan *İktisadî Vatanperverlik*²⁷ adlı bir şiiri daha vardır.²⁸

Bu bağlamda Gökalp'in *Küçük Mecmua*'daki 20 şiirinden 16'sının doğrudan I. Dünya Savaşı ile başlayan ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadarki dönemi Millî Mücadele etrafında (öncesi ve sonrasıyla) işleyen şiirler olduğunu söylemek mümkündür. Geriye kalan 4 şiirden *İktisadî Vatanperverlik*, iktisadi milliyetçiliğin bir yansıması olarak 'yerli malı' kullanmayı teşvik edici, yüceltici niteliktedir. *Küçük Hemşire*, bir taraftan karşılaştığı engelleri aşarak üzerine düşen görevi yerine getiren bir genç kızın masalsı öyküsünü anlatırken diğer taraftan da halkçı anlayışı, millet iradesini, millet egemenliğini, adaleti, hürriyeti, eşitliği, ilerlemeyi, kısacası millî egemenliğe dayanan bir yaşamın dinamiklerini gündeme getirip işleyen bir halk masalıdır. Dolayısıyla bu manzum masal, genç bir vezir kızının Kıpçak hakarıyla evliliğe giden aşk öyküsünü anlatırken siyasi, yönetsel mesajlar da vermektedir. Diğer bir ifadeyle Ziya Gökalp'in millet egemenliğine dayanan yönetim düşüncesi, manzum bir aşk masalının içine yerleşmiştir. *Malazgirt Muharebesi*, manzum bir piyestir ve Sultan Alparslan ile Malazgirt Zaferi'ni konu edinir. Tarihsel bir olaya dayalı olarak Sultan Alparslan'ın şahsında (cesaret, kahramanlık, hürriyetperverlik, vatanseverlik, adalet, merhamet, bağışlayıcılık gibi özellikleri öncelenerek) 'Türk olma'nın, 'Türklük'ün yüceltilmesi söz konusudur. *Karacadağ* şiiri ise günümüzde Diyarbakır, Mardin ve Şanlıurfa il sınırlarında yer alan ve üç şehri birbirine bağlayan Karacadağ için yazılmış bir şiirdir. Şiirde, şairin Karacadağ'a dair yaz ve kış mevsimindeki izlenimleri, Karacadağ'ın güzellikleri anlatılırken babasının Karacadağ'ın Diyarbakır halkı için bir yaylak olduğuna dair anlattıkları da okura sunulur. Şiirin en dikkat çekici yanı şairin babasının 'Karacadağ' adıyla Oğuzların tarihi arasında kurduğu ilişkidir. Şiire düşülen dipnotta Karacadağ'ın Oğuzların Türkistan coğrafyasından Anadolu'ya getirdikleri ad olduğu bilgisi verilir. Karacadağ'ın Farab şehri civarındaki bir dağ olan 'Karacuk'tan geldiği ifade edilir. Anadolu'daki ve Türk coğrafyasının farklı yerlerindeki 'Karacadağ'ların hepsi Oğuzların Türkistan coğrafyasındaki yaşamından getirdiği bir 'ad verme'dir.

²² Ziya Gökalp. (1338/1922n). "Asker Mezarlığının Kitabesi". *Küçük Mecmua*, 23 Teşrinievvel 1338/1922, Yıl 1, Sayı 20, s.17.

²³ Ziya Gökalp. (1338/1922ö). "Mektepli Hanım Kızların Marşı". *Küçük Mecmua*, 30 Teşrinievvel 1338/1922, Yıl 1, Sayı 21, s.7-8.

²⁴ Ziya Gökalp. (1338/1922p). "İkinci İstida". *Küçük Mecmua*, 30 Teşrinievvel 1338/1922, Yıl 1, Sayı 21, s.14-15.

²⁵ Ziya Gökalp. (1338/1922r). "İpek Kozası". *Küçük Mecmua*, 20 Teşrinisani 1338/1922, Yıl 1, Sayı 23, s.13-14.

²⁶ Ziya Gökalp. (1338/1922s). "Niçin?". *Küçük Mecmua*, 11 Kânunuevvel 1338/1922, Yıl 1, Sayı 26, s.14-15.

²⁷ Ziya Gökalp. (1338/1922ş). "İktisadî Vatanperverlik". *Küçük Mecmua*, 5 Haziran 1338/1922, Yıl 1, Sayı 1, s.18.

²⁸ Beysanoğlu, Şevket (Haz.). (1976). *Ziya Gökalp: Şaki İbrahim Destanı ve Bir Kitapta Toplanmamış Şiirler*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, s.102.

Tansel, Fevziye Abdullah. (1997). *Ziya Gökalp Külliyyatı-1: Şiirler ve Halk Masalları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s.278, 394.

Tütengil, Cavit Orhan. (1964). "Ziya Gökalp'in İktisadî Görüşleri". *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, Sayı 5, s.134.

Vayni, Cafer. (2012). "Ziya Gökalp'in İktisadî Görüşleri". *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, Sayı 46, s.36.

Ziya Gökalp'in *Küçük Mecmua*'daki I. Dünya Savaşı ile başlayan ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadarki dönemi doğrudan Millî Mücadele etrafında (öncesi ve sonrasıyla) işleyen 16 şiirini konularına göre şöyle tasnif edebiliriz:

1. Anadolu'nun ve diğer Türk ve İslam coğrafyalarının işgaline, emperyalizme (özellikle İngiliz emperyalizmine) karşı bir duruşun ifadesi olan; Anadolu'nun işgalini, emperyalizmi lanetleyen şiirler: *Kara Destan*, *Büyük Farz*, *İngiliz'den Sakın*, *İngiliz'e*.

2. Anadolu'nun düşman işgalinden kurtarılmasını, Millî Mücadele'deki başarıyı, Batı Cephesindeki zaferleri, Eskişehir ve İzmir gibi illerimizin düşmandan geri alınmasını ve Millî Mücadele'nin hemen sonrasında zaferin coşkusu işleyen şiirler: *Kolsuz Hanım*, *Yörük Ali*, *Ak Destan*, *İzmir Bayramı*, *İzmir'de*, *Diyarbakir Darüleytamı'nın Sünnet İlahisi*.

3. Gazi Mustafa Kemal Paşa'yı konu edinen; Millî Mücadele'nin kahramanı, vatanın kurtarıcısı, yeni Türk devletinin de kurucusu olarak Gazi Mustafa Kemal Paşa'yı anlatan, milletin O'ndan beklentilerini sıralayan, O'na övgü niteliği taşıyan şiirler: *İstida*, *İkinci İstida*, *Niçin?*.

4. Şehitlere duyulan saygının, minnet ve şükranın ifadesi olan şiir: *Asker Mezarlığının Kitabesi*.

5. Toplumda kadının ve ailenin yerini ve önemini işleyen, Millî Mücadele'de Türk kadının cephede ve cephe gerisinde yaptığı hizmetleri anlatan şiir: *Mektepli Hanım Kızların Marşı*.

6. Yeni Türk devleti kurulurken 'halkçılık'ın, 'millet egemenliği'nin, 'millî devlet'in esas kılınması yönündeki düşünceleri işleyen şiir: *İpek Kozası*.

Bu tasnif de gösteriyor ki Ziya Gökalp, *Küçük Mecmua*'daki şiirlerinde Millî Mücadele'yi olaylarıyla, kişileriyle, taraflarıyla, tüm atmosferiyle yansıtırken derginin millî çizgideki yayın politikasını Millî Mücadele'yi destekleyen şiirleriyle de somut hâle getirir. Diğer bir ifadeyle dergide yer alan Ziya Gökalp şiirleri dönemin atmosferini, Millî Mücadele'yi hazırlayan zemini, Millî Mücadele sonrasında zafer coşkusu, Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya ve şehitlere duyulan minnet ve şükran duygularını, yeni Türk devletinin kurulması yönündeki iradeyi ve kuruluş sürecindeki felsefî dinamikleri vb. işlerken Gökalp'in fikrî ve hissî dünyasının kapılarını da okura açar. Bu bağlamda şiirleri işledikleri konu ve tema bağlamında değerlendirdiğimizde karşımıza şöyle bir tablo çıkar:

1. Anadolu'nun ve diğer Türk ve İslam coğrafyalarının işgaline, emperyalizme (özellikle İngiliz emperyalizmine) karşı bir duruşun ifadesi olan; Anadolu'nun işgalini, emperyalizmi lanetleyen *Kara Destan*, *Büyük Farz*, *İngiliz'den Sakın*, *İngiliz'e* adlı şiirlerde Ziya Gökalp'in anti-emperyalist tavrıyla karşılaşırız. Bu şiirlerde başta Türk milleti olmak üzere emperyalizmin gadrine uğrayan mazlum milletlerin emperyalizme karşı haklı başkaldırısı işlenirken özellikle Kuvayı Milliye ruhunu yansıtmak birincil amaçtır. Bu şiirler; emperyalizme, dolayısıyla da Türk ve İslam coğrafyasındaki düşman işgallerine bir karşı çıkıştır ve emperyalizmin temsilî figürü olarak da İngiltere ve İngiliz emperyalizminin Anadolu'daki eli pozisyonundaki Yunanistan hedeftedir. Özellikle İngilizlerin bütün bir Türk

ve İslam coğrafyasındaki, Yunanlıların da Anadolu'daki işgali lanetlenir, Kuvayı Milliye ruhunun işgali sonlandıracağına, emperyalizmi alt edeceğine yönelik inanç dile getirilir ve Türk milletinin işgale karşı gösterdiği kararlı duruş takdire şayan bir değer olarak yüceltilir. Bu şiirlerde öne çıkarılan başlıca noktalardan biri de şiirlerde anlatılan olayların tarihsel derinlikle izah edilmesi; İngilizlerin tarihin her döneminde emperyalist bir siyaset yürüttüklerine, Yunanlıların da Osmanlı tarihinde emperyalist Batının eli olarak iş gördüğüne, diğer taraftan da Millî Mücadele'nin, Kuvayı Milliye ruhunun Türklerin seciyesiyle, yaradılışıyla ilgili olduğuna, Türklerin bağımsız yaşama iradesini seciyelerinin bir özelliği olarak tarihin her döneminde gösterdiğine dikkat çekilmesidir.

Örneğin; 26 Haziran 1338 (26 Haziran 1922) tarihli *Kara Destan* adlı şiirin hemen başında İngiliz emperyalizminin ve Yunan işgalinin vahşi yüzüne dikkat çekilir; İngiliz emperyalist siyasetinin güdümünde hareket eden Yunan ordularının Millî Mücadele döneminde masum insanları katlettiği ifade edilir:

“Dinleyin müminler, Kara Destan’ı:
Lloyd George kandırdı yine Yunan’ı.
Samsun’a geldi bir deniz sırtlanı:
Top attı bir açık limana karşı.

Çocuklar, kadınlar, silahsız erler
Harbe karışmazken değilken asker,
Ey vahşi İngiliz sevin bu ejder
Ateşler saçtı kız kızına karşı.

Samsun’u yaktırdım güldü dudağın,
Hem Türk’ü, hem Rum’u sarmış tuzağın,
Çekilince yarın Hint’ten ayağın
Gör İslam ne yapar düşmana karşı!”²⁹

Şiir; I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele dönemi özelinde İngiliz emperyalizmine ve İngiliz emperyalizminin yürüttüğü Yunan işgaline bir başkaldırı niteliğindedir ve şiirin tamamına yayılan bir biçimde, Anadolu’da Türk milletinin, Amman, Irak, Suudi Arabistan, Hindistan, Filistin, Mısır, Sudan gibi pek çok coğrafyada da Müslüman milletlerin İngiliz emperyalizmine karşı koyacağı ve galip geleceği yönündeki inanç terennüm edilir. Türk ve İslam coğrafyasındaki millî ve dinî reflekslerin İngiliz veya bir başka Batılı ülkenin işgaline gereken cevabı vereceği bir tez olarak savunulur. Böylece Ziya Gökalp, bu tarz şiirleriyle Millî Mücadele’nin başarılı olacağını; Türk milletinin yaradılışına, tarih boyunca gösterdiği bağımsız yaşama iradesine bağlayarak çok önceden öngörmüş, müjdelemiş olur. Bu bağlamda da şiir, emperyalizmin Türk ve İslam coğrafyasına uzanan elinin koparılacağı inancıyla bitirilir:

“İslam’ı öldürmek idi emelin

²⁹ Ziya Gökalp. (1338/1922c). “Kara Destan”. *Küçük Mecmua*, 26 Haziran 1338/1922, Yıl 1, Sayı 4, s.13.

Onun yurtlarında geldi ecelin,
Nasıl koparılmaz o kanlı elin
Kılıcı çekmişken Kur'an'a karşı?"³⁰

3 Temmuz 1338 (3 Temmuz 1922) tarihli *Büyük Farz*'da, Arabistan'da, Kutsal Topraklar'da şeyhler, emirler, sultanlar üzerinden inşa olunan İngiliz egemenliğinin sona erdirilmesini dinî göndermelerle 'büyük farz'lardan biri olarak açıklayan ve bütün bir Müslüman coğrafyasındaki İngiliz emperyalizmine karşı harekete geçmeyi teşvik eden Gökalp'in çağrısı bir 'cihat çağrısı' olarak da nitelendirilebilir:

"Müezzinler ilan edin
Okuyarak ezanları:
Herkes için farzdır bugün
Hac'dan kovmak düşmanları."³¹

10 Temmuz 1338 (10 Temmuz 1922) tarihli *İngiliz'den Sakın* ile 11 Eylül 1338 (11 Eylül 1922) *İngiliz'e* adlı şiirler de aynı düzlemde şiirlerdir ve bu şiirler de yine emperyalist İngiliz siyasetine bir reddiye niteliği taşır. Ayrıca *İngiliz'den Sakın* şiirinde Türk ve Müslüman coğrafyasının insanlarına İngiliz'e karşı uyanık olmaları, İngiliz'in emperyalist oyunlarına gelmemeleri yönünde bir çağrı söz konusudur:

"Kardeş, dalgın çıkma yola;
Bir yol tut ki emin ola...
Önde varsa bir İngiliz,
Gitme sakın, fena bu iz:
Çalmaz yalnız o keseni,
Soymaz yalnız elbiseni,
Ruhunu da bütün soyar,
Sende ne his, ne din koyar.
Önce çalar vicdanını;
Sonra alır vatanını.
Vatanları odur yıkan:
Yüz devlete vâris çıkan;
Odur boğan hürriyeti,
Esir eden bin milleti."³²

Türk ve Müslüman coğrafyasına yönelik çağrı şiirin sonuna doğru şekil değiştirir. Şiirin sonundaki çağrı, mücadele içindir ve yine dinî göndermelerle bir cihat çağrısı olarak değerlendirilebilir. Bu çağrıda dikkat çeken nokta ise Ziya Gökalp'e göre bağımsızlık ateşinin yandığı coğrafya Anadolu'dur ve Türk milletinin kurtuluş mücadelesi, bütün bir İslam coğrafyasına yayılacaktır. Ziya Gökalp'in bu düşüncesi, sonraki dönemlerde gerçeğe

³⁰ Ziya Gökalp. (1338/1922c). age. s.14.

³¹ Ziya Gökalp. (1338/1922d). "Büyük Farz". *Küçük Mecmua*, 3 Temmuz 1338/1922, Yıl 1, Sayı 5, s.20.

³² Ziya Gökalp. (1338/1922e). "İngiliz'den Sakın". *Küçük Mecmua*, 10 Temmuz 1338/1922, Yıl 1, Sayı 6, s.11.

dönüşeceğiinden Gökâlþ'in dile getirdiği düşünceyi bir öngörü, bir ileri görüş, bir müjde olarak da değerlendirmek mümkündür:

“Hiçe sayıp kinimizi,
Alt üst etti dinimizi.
O göründü bu ülkede:
Kaldı iman tehlikede.
Kâbe bile ona tutsak,
Hak unutmaz, biz unutsak.
Medine’yi etti mahpus,
Peygamber’i kıldı me’yus.
Irak’a da saçtı bela,
Oldu her yer bir Kerbela.
Bütün dünya onun kulu;
Bir hür kaldı Anadolu!
Odur açan zulme cihat,
Borcumuzdur ona imdat.
Allah, Resul, hep şehitler,
Şimdi bizden bunu ister.”³³

11 Eylül 1338 (11 Eylül 1922) tarihli *İngiliz’e* adlı şiir, Millî Mücadele’de kazanılan zafer sonrasının şiiri olduğundan ve Anadolu Türk’ünün İngiliz emperyalizmine karşı galip gelmesinden sonraki bir döneme ait olduğundan Gökâlþ, şiirini bir ihtarname biçiminde yazar ve Anadolu’da yanan bağımsızlık ateşinin artık bütün Müslüman coğrafyasına sıçrayacağını dile getirir. Gökâlþ I. Dünya Savaşı’nda ve Millî Mücadele döneminde dökülen kanların, yakılan yıkılan şehirlerin baş müsebbibi olarak İngiltere’yi gördüğünden şiir de doğrudan ‘İngiliz’e’ başlığıyla İngiliz devletine hitap biçiminde kaleme alınmıştır ve İngiliz siyasetine bir lanet okuma biçimindedir. Şiirde ‘İngiliz’ için kullanılan ‘kızarmak, alın lekesi, kan dökmek, şehirler yakmak, canları yok etmek, baş tehlike, pis çekirge’ gibi sözcüklerin, sözcük gruplarının seçimi, kullanımı ve çağrışımsallığı ile İngiliz siyasetine dair okuyucuda da olumsuzlayıcı, reddedici, lanetleyici duygu durumları yaratılmaya çalışılır. *İngiliz’e* şiirinde de *İngiliz’den Sakın* şiirinde olduğu gibi Ziya Gökâlþ’in Anadolu’da yakılan bağımsızlık ateşinin, Türk milletinin kurtuluş mücadelesinin bütün bir İslam coğrafyasına yayılacağı yönündeki öngörüsü, ileri görüşü, müjdesi dikkat çekicidir. *İngiliz’e* şiiri şöyledir:

“İngiliz! Kızarma öyle öfkeden,
Ebedi kurtulmaz alnın lekeden.
Hep senin yüzünden dökülen kanlar,
Yakılan şehirler, yok olan canlar.
Çek ayağımı bu pak ülkeden,
Çekil Kerbela’dan, Hint’ten, Mekke’dan.
Uyandı İslam’da eski imanlar,

³³ Ziya Gökâlþ. (1338/1922e). age. s.11-12.

Verdiler el ele hep Müslümanlar.
Kurtulacaklar artık baş tehlikeden:
İngiliz unvanlı pis çekirgeden.
Anladı sendeki za'fı kurbanlar:
Karada acizmiş meğer korsanlar.”³⁴

Görüldüğü üzere bu şiirlerde öne çıkan başlıca noktalardan birisi, Ziya Gökalp'in Anadolu'nun ve diğer Türk ve Müslüman coğrafyalarının işgalinin baş müsebbibi olarak İngiliz emperyalist siyasetini görmesi, hedef tahtasına İngiltere'yi oturtması ve işgalleri İngiliz siyasetinin bir yansıması olarak görmesidir. Diğer bir ifadeyle Gökalp'in I. Dünya Savaşı'nda ve Millî Mücadele yıllarında Fransa, İtalya, Yunanistan gibi ülkelerin Türk ve Müslüman coğrafyalarındaki işgallerini de İngiliz emperyalist siyaseti üzerinden değerlendirmesi dikkat çekicidir. Ziya Gökalp için Türk ve Müslüman coğrafyalarındaki işgalin adı ne olursa olsun, hangi devletten gelirse gelsin arkasında hep baş müsebbip olarak İngiltere ve İngiliz siyaseti vardır. Bu bakımdan Ziya Gökalp'in dönemin olaylarına dair okuması, İngiliz siyaseti odaklıdır. Bunu *Küçük Mecmua* çerçevesinde, yalnızca şiirlerinde görmeyiz. *Küçük Mecmua*'da Gökalp'in İngiliz siyaseti, İngiliz ahlâkı ve İngiltere'nin uluslararası ilişkilerdeki konumuna dair siyasî yazıları da vardır ve bu yazılar da bahsettiğimiz şiirlerin içeriğini destekleyici ve açıklayıcı mahiyettedir. Kısacası Ziya Gökalp, bütün Türk ve İslam coğrafyasında cereyan eden emperyalist işgallerin arkasında ağırlıklı olarak İngiliz siyasetini görür. Bu bağlamda Ziya Gökalp'in *Küçük Mecmua*'da İngiltere ve İngiliz siyasetine dair yazdığı yazıları da ayrıca ele almak mümkündür. Bu yazılar, 9 Teşrinievvel 1338 (9 Ekim 1922) tarihli *Boğazların Serbestisi: Bu Sözün İngilizce Manası*³⁵, 23 Teşrinievvel 1338 (23 Ekim 1922) tarihli *İngiliz Ahlâkı*³⁶ ve 13 Teşrinisani 1338 (13 Kasım 1922) tarihli *İngiliz Siyaseti*³⁷ başlıklı yazılardır.

2. Anadolu'nun düşman işgalinden kurtarılmasını, Millî Mücadele'deki başarıyı, Batı Cephesindeki zaferleri, Eskişehir ve İzmir gibi illerimizin düşmandan geri alınmasını ve Millî Mücadele'nin hemen sonrasında zaferin coşkusu işleyen şiirler *Kolsuz Hanım, Yörük Ali, Ak Destan, İzmir Bayramı, İzmir'de, Diyarbekir Darüleytamı'nın Sünnet İlahisi*'dir ve bu şiirler, doğrudan Millî Mücadele'de kazanılan büyük zafer odaklıdır, cephede alınan zaferlerin yarattığı coşkuyu terennüm eder.

Bütün şiirlerine bakıldığında, Gökalp'in Balkan Savaşları ile başlayan, Millî Mücadele ile son bulan ve Osmanlı Devleti'nin yıkıldığı, yeni Türk devletinin kurulduğu dönemi şiirlerinde yansıttığı, yaşadığı devirden mülhem vatanî şiirler kaleme aldığı, şiirlerinde millî sahneleri canlandırdığı³⁸, bu yönüyle de Türk tarihine notlar düştüğünü söyleyebiliriz. *Küçük*

³⁴ Ziya Gökalp. (1338/1922i). “İngiliz’e”. *Küçük Mecmua*, 11 Eylül 1338/1922, Yıl 1, Sayı 15, s.17.

³⁵ Ziya Gökalp. (1338/1922t). “Boğazların Serbestisi: Bu Sözün İngilizce Manası”. *Küçük Mecmua*, 9 Teşrinievvel 1338/1922, Yıl 1, Sayı 19, s.9-11.

³⁶ Ziya Gökalp. (1338/1922u). “İngiliz Ahlâkı” *Küçük Mecmua*, 23 Teşrinievvel 1338/1922, Yıl 1, Sayı 20, s.1-5.

³⁷ Ziya Gökalp. (1338/1922ü). “İngiliz Siyaseti”. *Küçük Mecmua*, 13 Teşrinisani 1338/1922, Yıl 1, Sayı 22, s.1-4.

³⁸ Tansel, Fevziye Abdullah. (1977). age. s.XXV.

Karaca, Nesrin (1990). “Ziya Gökalp'in Şiir Dünyası ve Şiirlerinin Bir Dökümü”. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, s.124-126.

Mecmua'da yayımladığı Millî Mücadele'deki cepheleri ve zaferleri işleyen şiirlerini de bu bağlamda değerlendirmek gerekir. Zaten *Küçük Mecmua*, Millî Mücadele ruhunu her anlamda yaşayan ve yaşatan bir dergidir. Dergi; sayfasındaki şiir ve hikâye türünden metinlerle Millî Mücadele'yi çeşitli yönleriyle yansıtmak, Anadolu'nun işgaline karşı Türk milletinin gösterdiği duruşu sergilemek, Millî Mücadele'ye destek olmak, zafere duyulan inancı diri tutmak misyonunu yerine getirirken cepheden haberler vermeyi ve Millî Mücadele'nin kazanılmasıyla birlikte halkta oluşan coşkuyu ve kutlamaları sayfasına taşımayı da ihmal etmez. Ziya Gökalp'in şiirlerini, derginin tüm içeriğiyle yaratılan bu atmosfer bağlamında da değerlendirmek gerekir.

Örneğin; 28 Ağustos 1338 (28 Ağustos 1922) tarihli *Küçük Mecmua*'da, Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi'ne (26-30 Ağustos 1922) dair *Ajansın Müjdesi* başlığıyla sıcağı sıcağına şu haber geçilir:

“27-8-38 tebliğ-i resmîdir:

Dün taarruza başladık. Sol cenahımız düşmanın bir seneden beri tahkim ettiği tel örgülü üç sıra siperleri zapt etti. Düşmanın mükerrer taarruzlarını süngü hücumuyla tard ederek Afyonkarahisar'ı işgal eyledi. Ordumuzun merkeziyle sağ cenahında da harekâtımız muvaffakiyetle inkişaf etmektedir”.³⁹

Ziya Gökalp, derginin 11 Eylül 1338 (11 Eylül 1922) tarihli 15. sayısında Millî Mücadele'de kazanılan zaferin Diyarbakır'da toplumun bütün kesimlerince bayram şenliği havasında kutlandığını anlatan, dolayısıyla zaferin halk nezdinde yarattığı coşkuyu derginin sayfalarına taşıyan *Büyük Şenlikler* başlıklı bir yazı kaleme alır. Bu yazı, Gökalp'in *Küçük Mecmua*'da yayımladığı ve Millî Mücadele'de kazanılan zaferin coşkusu anlatan şiirlerinin duygu ve düşünce olarak tamamlayıcısı niteliğindedir. Yazıdan bir bölümü aşağıya alıyoruz:

“Ordumuzun sevgili İzmir'imize girdiği, sabah erkenden toplanan ilan edildi. Şehir şevkten, sevinçten derhal harekete geldi. Minarelerden tekbir nidaları, salavat-ı şerife sesleri gök kubbesine doğru yükselmeye başladı. Caddelerde bütün dükkânlar, resmî daireler, hususi evler millî bayraklarla, Şark'ın en güzel halılarıyla gelin odaları gibi donatılmıştı. İktisadî meslekleri temsil eden esnaf heyetleri, her biri kendi bayrağının arkasında yürüyerek, belediyeye doğru geliyorlardı. Sultani, Darümuallimin, Numune mektepleriyle Darüleytam mektebi de millî bayraklarımızı yükselterek Cephe Kumandanlığı dairesinin karşısındaki meydana doğru gidiyorlardı. Orada, kahraman askerlerimiz iki sıra dizilmişti. Askerî bandosu kahramanlık şarkılarını çalıyordu. Bu sırada önde Gençlik Derneği olmak üzere bütün esnaf heyetleri takım takım gelerek meydanda saflar teşkil ettiler. Arkalarında turuk-ı ulya meşayih dervişanî ilahileri ve dinî musikileriyle teker teker gelmeye başladılar. Mebus beyler, erkân-ı hükümet, memurlar, ulema-yı eşraf, ordunun bütün ümera ve zabıtası ve Amerikalı muavenet heyetine mensup mebuslar, muhtelif cemaatlerin reis-i ruhanileri Cephe Kumandanlığı dairesinin önünde dizildiler. Gelen heyetler de bu merkez etrafında sıralandılar. Bu büyük cemaat, düşman ayakları altında inleyen sevgili memleketimizin mucizeli bir hamle ile geri

³⁹ Küçük Mecmua. (1338/1922b). “Ajansın Müjdesi”. *Küçük Mecmua*, 28 Ağustos 1338, Yıl 1, Sayı 13, 1338/1922, s.16.

alınmasından dolayı mukaddes ordularımızla ve muazzez başkumandanlığını hem tebrik hem de onlara karşı duyduğu namütenahi teşekkürleri arz için gelmişti. (...)

İkinci gün yine bütün çarşılar al bayraklarla, ipekli kumaşlarla, çiçekli halılarla tezyin olunmuştu. Halk dünkü bayrama doyamadıkları için, bir gün daha iktisadi işleri durdurdular. Bir gün daha içtimai bir hayat, vecdli bir hayat yaşadılar. İnşallah yakında sevgili Edirne'mize de kavuşarak bir de Edirne bayramı yaparız".⁴⁰

Ziya Gökalp'in 3 Temmuz 1338 (3 Temmuz 1922)'de yayımlanan *Kolsuz Hanım* adlı şiiri, Millî Mücadele'yi simgesel olarak işleyen bir manzum masaldır. Kolsuz Hanım merkezli anlatılan masalda asıl adı 'Ay' olan Kolsuz Hanım ile kardeşi 'Yıldız'ın trajik giden öyküsü, mutlu bir sonla biter. Kolsuz Hanım ile kardeşi Yıldız üvey annelerinin kötülükleri nedeniyle pek çok felaketle karşı karşıya kalırlar; her iki kardeş de 'baht dönüşü' yaşarlar, yaşadıkları baht dönüşüyle felaketleri sona erer ve mutlu olurlar. Görünürde böyle bir öyküye dayanan manzum masal, simgeseldir ve şair, metin boyunca anlatıma egemen olan simgeselliği metnin sonunda kendisi izah eder. Şairin açıklamalarından da anlaşılır ki masal aslında kişilerin ve olayların simgeselliğiyle Millî Mücadele'yi işlemektedir. Ay, Türkiye; Yıldız, İslam'dır. Ay'ın kollarını kesen, Yıldız'ı zindana atıp esir eden üvey anne ise İngiltere'dir. Üvey annenin kolları Kızıl Kral'a vermesi, Batı Anadolu'nun Yunanlılara verilmesidir. Yaşanılan felaketler ise I. Dünya Savaşı ve gelen işgaldir. Kolsuz Hanım'ın kollarına kavuşması, başta İzmir ve Edirne olmak üzere işgal edilen Türk şehirlerinin geri alınmasıdır. Masalın sonunda felaketlerin aşılması ve üvey anneye karşı galip gelmesi, kazanılan zaferdir. Kurtuluşa giden yolda Ay'ın Yıldız'a yardım etmesi ise bağımsızlığını kazanan Türkiye'nin İslam coğrafyasına yardım etmesidir. Manzum masalın sonu şöyledir:

"Bu masal yazıldı, geldi bir ârif,
Okudu, düşündü, dedi pek zarif!
Bu masal eskidir, misali yeni,
Şerh edeyim size, dinleyin beni:
Ay Hanım Türkiye, İslam'dır Yıldız,
Üvey anne ise hain İngiliz.

.....
İstedi İslam'ı hükmüne almak,
Gaflet şarabıyla gönlünü çalmak?
İslam yüklenmedi bu esareti,
Zindanda astırdı onu hiddeti.
Kardeşi İslam'a, Türk etti yardım;
Türk'e karşı bundan oldu müntekım:
Türk'ün kollarıydı: İzmir, Edirne!
Bunları kopardı şom üvey anne.
Yeğeni Yunan'a etti armağan,
Kurtardı onu bir millî kahraman.

⁴⁰ Ziya Gökalp. (1338/1922v). "Büyük Şenlikler". *Küçük Mecmua*, 11 Eylül 1338/1922, Yıl 1, Sayı 15, s.15-17.

Tanrımız yüceltsin o kahramanı,
 Daim mesut etsin Hilâl Sultan'ı!
 Lakin, sorarsınız şimdi meraktan:
 -Gül, reyhan kimlerdir?
 -Halk ile vatan!"⁴¹

Millî Mücadele devam ederken (3 Temmuz 1922'de) yazılan ve henüz Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi'ne (26-30 Ağustos 1922) yaklaşık olarak iki aylık bir süre var iken yazılan *Kolsuz Hanım* şiiri de yine Ziya Gökalp'in Millî Mücadele'ye, zafere, Türkiye'nin bağımsızlığına olan inancını, Anadolu'da yakılan bağımsızlık ateşinin, Türk milletinin kurtuluş mücadelesinin bütün bir İslam coğrafyasına yayılacağı yönündeki öngörüsünü, ileri görüşünü göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Şiirin Türk vatanını işgalden kurtaran, 'millî kahraman' Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya duyulan minnet ve şükranın ifadesi olarak edilen dua ile bitirildiğini de ayrıca vurgulamak gerekir.

Yörük Ali adlı şiir, Millî Mücadele'de, Batı Cephesi'nde büyük kahramanlıklar gösteren Yörük Ali Efe'nin şahsında Millî Mücadele'nin kahramanları için yazılmış bir şiirdir. Gökalp, bu şiiri Malta'da sürgündeyken kaleme almış ve önce *Genç Yolcular* (15 Kânunusani 1336/15 Ocak 1920 tarihli) mecmuasında yayımlamıştır.⁴² "Dağların ve tepelerin önünde baş eğdiği", Millî Mücadele'yi yürüten ve kazanan ruha, bu ruhun kahramanlarına minnet ve şükranın ifadesi olan *Yörük Ali* şiirinde Yörük Ali, bütün Türk milletinin gücünün ve bağımsızlığının timsalidir. Şiir;

"Tunçtan ayakların iki hisarda;
 Her kıta üstünde bir elin olsun!
 Göstersin daimdir Türk bu diyarda:
 Boğazda dev kadar heykelin olsun!"⁴³

dörtlüğüyle biter ve şiirin bu son dörtlüğü tüm dünyaya Türk'ün gücünün ve sonsuza kadar sürecek bağımsızlığının ilanı niteliğindedir.

Ak Destan (11 Eylül 1922), *İzmir Bayramı* (11 Eylül 1922), *İzmir'de* (11 Eylül 1922) ve *Diyarbakır Darüleytamı'nın Sünnet İlahisi* (9 Ekim 1922) şiirleri sıcağı sıcağına Millî Mücadele'nin kazanılmasının, Anadolu'nun düşman işgalinden kurtarılmasının hemen sonrasında (ilk günlerinde) yazılan şiirlerdir. Bu bakımdan Anadolu'nun işgalden kurtarılmasını kutlayan, Millî Mücadele'nin hemen sonrasında zaferin coşkusu yansıtan, zaferin gururunu taşıyan, Türk'ün ebediyete kadar sürecek bağımsızlığını tüm dünyaya ilan eden şiirlerdir. Şiirlerde özellikle İzmir'in düşmandan geri alınması, tüm Anadolu'nun bağımsızlık timsali olarak öne çıkarılır. *Ak Destan*'da Türk illerinin tek tek düşman işgalinden kurtarılması şeytanın bir fiskeyle ezilmesi şeklinde dile getirilir:

"Dinleyin kardeşler, bu Ak Destanı!
 Rahman bir fiskeyle ezdi şeytanı:

⁴¹ Ziya Gökalp. (1338/1922ç). "Kolsuz Hanım". *Küçük Mecmua*, 3 Temmuz 1338/1922, Yıl 1, Sayı 5, s.19.

⁴² Tansel, Fevziye Abdullah. (1977). age. s.365.

⁴³ Ziya Gökalp. (1338/1922f). "Yörük Ali". *Küçük Mecmua*, 30 Temmuz 1338/1922, Yıl 1, Sayı 9, s.10.

Kurtardı Yunan'dan esir vatanı.
 Bundan sonra artık sulh yakındır.
 Sulhu yapan bil ki ancak akındır.
 Bir hafta içinde ele geçti bak:
 Afyon, Eskişehir, Kütahya, Uşak.
 İzmir'le Bursa oldu son konak.
 Garbî Anadolu'muz hep geçti ele,
 Manen alınmıştır Edirne bile.
 Bekliyordu bizi İzmir kızları,
 O yeşil Bursa'nın ak yıldızları.”⁴⁴

İzmir Bayramı ile *İzmir'de* adlı şiirler doğrudan İzmir'in Yunan işgalinden kurtarılması üzerine yazılmış coşku şiirleridir ve şiirlerden birine *İzmir Bayramı* adının verilmesi zafer coşkusunun bir bayram coşkusuna benzetilerek anlatılmasındandır. *İzmir Bayramı* şiirindeki;

“Anadolu'da başa bir alp geçmekle
 Eline almıştı kızıl sancağı.
 İşte bu sancakla Rum ordusuna
 İnönü'nde attık iki sert tokat
 Sakarya'da vurduk bir dayak ona
 O zamandan beri beli iki kat.
 Şimdi de ordumuz etti bir akın
 Afyon'dan girerek çıktı İzmir'den.
 Bu hücum bir hafta sürmeden, bakın
 Bu kadar yerleri hep aldık birden
 Halk bildi kim kurtaran hayatını?
 Onun şerefine bayram yapıyor.”⁴⁵

dizeleri, Millî Mücadele'de Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde İzmir'in Yunanlılardan alınmasıyla sonuçlanan Batı Cephesi'ndeki zaferlerin bir özeti niteliğindedir ve İzmir'deki bayram tüm bu zaferlerin ve Anadolu'daki işgalin sona erdirilmesinin coşkusudur. *İzmir'de* şiirindeki;

“Yuha! Yuha! Kaçıyor Yunan
 Alkış! Alkış! Geliyor arslan!”⁴⁶

dizeleri, nakarat biçiminde tekrar eder ve Millî Mücadele'de kazanılan zaferin yarattığı coşkunun büyüklüğünü göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Diyarbakir Darüleytamı'nın Sünnet İlahisi adlı şiir ise Millî Mücadele'de kazanılan zaferin ve yeni Türk devletinin kurulması yönündeki iradenin kutsandığı, bu iradenin temsilcisi Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya dua ve övgülerin sunulduğu bir şiirdir. Şiirde Millî Mücadele'nin kazanılmasından ve yeni Türk devletinin kurulması yönünde atılan kararlı

⁴⁴ Ziya Gökalp. (1338/1922ğ). “Ak Destan”. *Küçük Mecmua*, 11 Eylül 1338/1922, Yıl 1, Sayı 15, s.14.

⁴⁵ Ziya Gökalp. (1338/1922h). “İzmir Bayramı”. *Küçük Mecmua*, 11 Eylül 1338/1922, Yıl 1, Sayı 15, s.15.

⁴⁶ Ziya Gökalp. (1338/1922j). “İzmir'de”. *Küçük Mecmua*, 11 Eylül 1338/1922, Yıl 1, Sayı 15, s.17-18.

adımlardan dolayı yaşanan coşku, çocukların ağzından dile getirilirken Türk milletini zafere kavuşturan Allah'a duyulan şükranın ve teslimiyetin ifadesi olarak 'ilahi' türüne başvurulur. Zafer coşkusuna eşlik eden, Allah'a duyulan teslimiyet ve sığınma hâli şiirin hemen başında şöyle dile getirilir:

“İlahi? Sen yetimleri seversin,
Öksüzlere anne, bize pedersin;
Susuz ölen şehitlere Kevser'sin.
Sen ümitsiz bırakmazsın şehidi:
Her şehidin bir yetimde ümidi...
Bir taşına feda olup her biri,
Kurtardılar Edirne'yi, İzmir'i
Ölü biziz, onlar arşta hep diri!”⁴⁷

Diyarbakir Darüleytamı'nın Sunnet İlahisi adlı şiiri bir yönüyle Gazi Mustafa Kemal Paşa'yı konu edinen; Millî Mücadele'nin kahramanı, vatanın kurtarıcısı olarak Gazi Mustafa Kemal Paşa'yı anlatan, O'na övgü niteliği taşıyan şiirler arasında da saymak mümkündür. Çünkü yukarıdaki dizelerden sonra şair, sözü Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya getirir; vatanın kurtarıcısı olarak Allah'a, O'nun için dualar eder, Gazi Mustafa Kemal Paşa'yı Türklüğün ve İslam'ın koruyucusu, Allah'ın aslanı olarak nitelendirir:

“İlahi! Sen mümkün ettin muhali
Avrupa'ya alkışlattın hilâli
Başımızdan eksik etme Kemal'i
Yeryüzünde şimdi O'dur arslanın
Umacısı İngiliz'le Yunan'ın
O'dur silen alnımızdan lekeyi
Kurtaracak daha nice ülkeyi
Hind'i, Mısır'ı, Kerbela'yı, Mekke'yi
Çabuk büyüt biz de yiğit olalım
Ordusunda gazi, şehit olalım.”⁴⁸

Şiirin en dikkat çekici yönlerinden birisi de “İlahi! Sen ıslah için dünyayı/Türk'ü kıldın fedailer alayı”⁴⁹ dizelerinde ifade edilen, Türk milletinin Allah tarafından dünyaya getiriliş nedeninin dünyayı ıslah etmek, dünyaya düzen getirmek olduğu şeklindeki düşüncedir ki bu düşünce, Türklüğün, Türk milletinin varlığını ilahi bir kaynağa dayandırır.

3. *Küçük Mecmua*'da Gazi Mustafa Kemal Paşa'yı konu edinen; Millî Mücadele'nin kahramanı, vatanın kurtarıcısı, yeni Türk devletinin de kurucusu olarak Gazi Mustafa Kemal Paşa'yı anlatan, Halkın O'ndan beklentilerini sıralayan, O'na övgü niteliği taşıyan şiirler, 23 Teşrinievvel 1338 (23 Ekim 1922) tarihli *İstida*, 30 Teşrinievvel 1338 (30 Ekim 1922) tarihli

⁴⁷ Ziya Gökalp. (1338/1922k). “Diyarbakir Darüleytamı'nın Sunnet İlahisi”. *Küçük Mecmua*, 9 Teşrinievvel 1338/1922, Yıl 1, Sayı 19, s.14.

⁴⁸ Ziya Gökalp. (1338/1922k). age. s.15.

⁴⁹ Ziya Gökalp. (1338/1922k). age. s.15.

İkinci İstida ve 11 Kânunuevvel 1338 (11 Aralık 1922) tarihli *Niçin?*'dir ve bu şiirler Millî Mücadele'nin önderi olarak vatanı düşmanlardan kurtaran Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya övgü ve şükranları, yeni Türk devletinin kurulması yönündeki iradeyi gösteren önder olarak da Gazi Mustafa Kemal Paşa'dan beklentileri, yeni Türk devleti için yapılması gerekenleri sıralayan şiirlerdir. Şiirlerin başlıklarına bakıldığında *İstida* ile *İkinci İstida* şiirlerinin birbirinin devamı niteliğinde olduğu anlaşılmaktadır ve her iki şiir de Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya arzuhal niteliğindedir. Şair, her iki şiirini de Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya arzuhal niteliğinde yazdığını ve O'na ithaf ettiğini 'Gazi Paşa Hazretlerine' ibaresiyle verir.

İstida şiirinin ilk dördlüğü;

“Bu yurt mahrum düzenlikten, ümrandan...
Köylülerin nasibi yok irfandan;
Ey kurtaran bizi zalim Yunan'dan!
Kurtar bizi daha birçok düşmandan!”⁵⁰

şeklinde ve ilk dördlükten itibaren Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya övgüler ve dualar dile getirilirken yeni Türk devletinin kurulması aşamasında ve sonrasında Gazi Mustafa Kemal Paşa önderliğinde yapılması beklenenler/gerekenler sıralanır. Sıralanan beklentiler ve icraatlar, ülkenin yeniden imar edilmesi; eğitim, kültür, siyaset, yönetim, hukuk, sanat, zanaat, sanayi gibi pek çok alanda muasır medeniyet seviyesinin yakalanması ve aşılmasıdır. Şiirde dikkat çeken noktalardan biri;

“Mektep, müze, darülfünun isteriz;
Halkçılığa uyar kanun isteriz...
Terakkimiz her an koşsun isteriz:
Kurtar bizi beynelmilel hüsrandan!”⁵¹

dizelerinde ifade edildiği üzere 'halkçılık'ın yeni Türk devleti için kuruluş felsefesi olarak esas alınması gerektiği yönündeki düşüncedir. Şiirin;

“Sen dâhisin, buna çoktan inandık...
Mefkûresiz rehberlerden pek yandık...
Garpta Şarklı yaşayıştan usandık:
Kurtar bizi bu karanlık zindandan!”⁵²

dördlüğü, 'methiye' niteliği de taşıyan, Gazi Mustafa Kemal Paşa için yazılan şiirlerde resmedilen 'Gazi Mustafa Kemal Paşa' imgesi hakkında fikir vermesi bakımından dikkat çekicidir. *İstida* şiirinde çizilen Gazi Mustafa Kemal Paşa imgesi *İkinci İstida* şiirinde de aynen çizilir ve bu şiirde de Gazi Mustafa Kemal Paşa, 'aydınlık' imgesiyle resmedilir. *İkinci İstida*'da 'aydınlık' imgesi; 'iksir, ilaç, kılavuz, baba, kılavuz, lamba' gibi sözcüklerle yapılan benzetmeler ve bu benzetmelerin yarattığı idealize edici, yüceltici çağrışımsallıkla desteklenir.

“Gazi Paşa! Gerçi fazla yoruldun,

⁵⁰ Ziya Gökalp. (1338/1922m). “İstida”. *Küçük Mecmua*, 23 Teşrinievvel 1338/1922, Yıl 1, Sayı 20, s.8.

⁵¹ Ziya Gökalp. (1338/1922m). age. s.8.

⁵² Ziya Gökalp. (1338/1922m). age. s.8.

İhtimal ki rahata da muhtaçsın,
Lakin Türk'ün tılsımını sen buldun,
İksir gibi bu millete ilaçsın...
Türk çocuktur yaşayamaz babasız,
Karanlıkta, kılavuzsuz, lambasız.”⁵³

İkinci İstida şiirindeki “Tekâmülün zembereği dehandır/Talihimiz sende etmiş tecelli”⁵⁴ dizeleriyle de Türk milletinin kaderinin Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya, O'nun dehasına bağlı olduğu dile getirilir.

Niçin? şiiri ise Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya ülke içerisinde düşmanlık edenlere karşı yazılmış bir şiirdir ve Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Türklüğün ve İslamlığın kurtarıcısı olarak büyük bir şanı, sevgiyi, övgüyü hak ettiği, bütün bir milletin Gazi Mustafa Kemal Paşa'yı sahiplendiği ve O'na düşmanlık edilmesine fırsat vermeyeceği dile getirilir.

“Millet fedaidir kahramanına
Kim taş atabilir O'nun şanına?
Dil uzatma sakın Türk arslanına!
Anlatayım sana bilmezsen niçin...
O millî dehanın tam kemalidir
Türk'ün hem celali, hem cemalidir
Mefkûre görünmez, o timsalidir
Mefkûreye çattın, söyle sen niçin?”⁵⁵

Şiir, Türk gençliğine yönelik bir seslenmeyle biter ve bütün bir milletçe Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya duyulan sevgiye Türk gençliğinin ebediyen sahip çıkmasının millî bir borç olduğu dile getirilir:

“Susturun mantıkla kin güdenleri
Borcumuz savaşmak ebeden, niçin...”⁵⁶

4. *Küçük Mecmua*'da şehitlere duyulan saygının, minnet ve şükranın ifadesi olan şiir, *Asker Mezarlığının Kitabesi*'dir. Aslında *Küçük Mecmua*'daki şiirlerin pek çoğunda Millî Mücadele bağlamında şehitlik millî ve dinî göndermelerle yüceltilen bir kavram olarak işlenir, Türk milletinin kurtuluşu yolunda şehit ve gazi olanlara minnet, şükran ve övgüler sunulur. Burada, Türk milletinin bağımsızlık mücadelesinde şehit olanlar için duyulan saygının minnet ve şükranın ifadesi olarak yalnızca *Asker Mezarlığının Kitabesi* adlı şiirin ele alınmasının nedeni, bu şiirin bütünüyle ‘şehitlere saygı’ temasına dayanmasından, şiirin doğrudan bu tema esas alınarak yazılmış olmasındandır.

“Diride olmazsa ölüye hürmet,
Şe'ni kaybedip dağılır ümmet...
Ölüye yapmadın güzel kabristan,

⁵³ Ziya Gökalp. (1338/1922p). “İkinci İstida”. *Küçük Mecmua*, 30 Teşrinievvel 1338/1922, Yıl 1, Sayı 21, s.14.

⁵⁴ Ziya Gökalp. (1338/1922p). age. s.15.

⁵⁵ Ziya Gökalp. (1338/1922s). “Niçin?”. *Küçük Mecmua*, 11 Kânunuevvel 1338/1922, Yıl 1, Sayı 26, s.14.

⁵⁶ Ziya Gökalp. (1338/1922s). age. s.15.

Güzellikten mahrum kaldı bu vatan!”⁵⁷

dizeleri şiirde işlenen ana duygunun/düşüncenin en açık şekilde yansıdığı dizelerdir. Şiirde dikkat çeken diğer bir nokta ise fert-cemiyet ilişkisi bağlamında cemiyetçi bakış açısının öncelenmesi; cemiyeti/milleti yaşatmanın esas olduğunun, dolayısıyla da ferdin içtimai şuurla cemiyeti yaşatma yönünde bir uzviyet kazandığının vurgulanmasıdır ki bu Ziya Gökalp’in fert-cemiyet ilişkisi bağlamındaki düşüncelerinin şiire dönüşmüş hâlidir. O halde *Asker Mezarlığının Kitabesi*’ni Gökalp’in düşünce dünyasının temel dayanaklarından biri olan ‘cemiyet mistisizmi’ bağlamında da değerlendirmek mümkündür.

“Ey hayat yolcusu bu taşı oku!
Saplansın zihnine hakikat oku...
Hayat bir seldir ki bulmaz nihayet
Fertler ölür, lakin ölmez cemiyet!”⁵⁸

Bu düşüncenin Gökalp’in *Asker Mezarlığının Kitabesi*’nden önce yayınladığı, *Kızıl Elma* (1914) kitabındaki *Tevhit* şiirinde dile getirildiğini görmekteyiz:

“Gövdelerde kesret var;
Gönüllerde vahdet var,
Fertler yok, cemiyet var!
La ilahe illallah!”⁵⁹

Gökalp’e göre fert, cemiyet içerisinde, mefkûrelere bağlı olarak cemiyetin yarattığı vecdin ateşi içinde eriyerek içtimai şahsiyette kaybolur, menfaatlerini unuttur ve bütün gücünü cemiyetin menfaatine hasreder. Fert, içtimai şuurla cemiyet uğruna hayatını feda etmeye hazırdır. Cemiyetin kutsiyetini anlar ve kesif bir içtimai şuur içinde yaşayarak ‘beşer’ seviyesinden ‘insan’ seviyesine yükselir. Fert için aslolan kendi bünyesinde ‘şahsiyet’i yapılandırmaktır ki şahsiyet de cemiyetin şuurunda mevcut ve ferdin şuuruna akseden düşünce ve hislerin, kısacası ideallerin bütünü olarak tanımlanabilir.⁶⁰ Gökalp, *Asker Mezarlığının Kitabesi*’nde gazilik ve şehitliği, fert-cemiyet ilişkisi bağlamında da ele alır işler. Gökalp için vatan yolunda canını vermeyi göze alan fert, idealler, mefkûreler insanıdır, ‘şahsiyet’in anlam bulduğu biridir ve dinî göndermeler kadar, millî, içtimai göndermeler bakımından da yüce ve övülmeye değerdir. O halde cemiyet de kendisi için canını ortaya koyan ‘fert’e gereken saygıyı göstermeli, onu yüceltmelidir.

Bu bağlamda *Asker Mezarlığının Kitabesi*, ideal, mefkûre, şahsiyet, cemiyet, millet için kendini feda etme ve vatan yolunda şehit olmanın ‘saygı, övgü, minnet, şükran’ bağlamında kutsandığı bir şiirdir.

Ziya Gökalp’in derginin 11 Eylül 1338 (11 Eylül 1922) tarihli nüshasında kaleme aldığı *Zafer Abidesi* başlıklı yazıyı da *Asker Mezarlığının Kitabesi* ile birlikte düşünmek gerekir.

⁵⁷ Ziya Gökalp. (1338/1922n). “Asker Mezarlığının Kitabesi”. *Küçük Mecmua*, 23 Teşrinievvel 1338/1922, Yıl 1, Sayı 20, s.17.

⁵⁸ Ziya Gökalp. (1338/1922n). age. s.17.

⁵⁹ Ziya Gökalp. (1330/1914). *Kızıl Elma*. İstanbul: Hayriye Matbaası ve Ortakları, s.83.

⁶⁰ Heyd, Uriel. (1980). *Ziya Gökalp: Türk Milliyetçiliğinin Temelleri*. Çev. Cemil Meriç, İstanbul: Sebil Yayınevi, s.36.

Gökalp, *Zafer Abidesi*'nde, Cephe Kumandanı Cevat Paşa (Cevat Çobanlı)'nın, Millî Mücadele'de kazanılan zafer ve Millî Mücadele'de kahramanca savaşarak şehit olanların anısı için diktirmeyi planladığı 'zafer abidesi'nden duyduğu memnuniyeti ve coşkuyu dile getirir. Gökalp'in bu yazısı, *Asker Mezarlığının Kitabesi* şiirinde de işlendiği şekliyle Türk milletinin kahraman evlatlarının, gazi ve şehitlerin; Millî Mücadele'de gösterdikleri 'şahsiyet'in, 'üstün ruh'un, 'idealizm'in, 'mefkûre'nin zafer abidesi üzerinden kutsandığı bir yazıdır. Gökalp, *Zafer Abidesi*'nde duygu ve düşüncelerini şöyle ifade eder:

"Bu zaferi tebcil için Eyfel Kulesi'nden daha yüksek bir abide yapılırsa yine azdır; çinilerden burçlar yapılırsa yine azdır. Şehname'den daha güzel bir destan yazılırsa yine azdır. Bülbül seslerinden besteler yapılırsa yine azdır. Bu şanlı zaferi ebediyetin hafızasına nakşetmek için nasıl bir abide rezk etmeli? Ehramlar mı inşa etmeli? Babil Kulesi gibi bulutlara ulaşan mebnî şahikalar mı vücuda getirmeli? Masallarda olduğu gibi surları yakuttan elmas köşkleri mi yaratmalı?"

Hayır! Bunların hiçbirisine hacet yok. Cephe kumandanımız Cevat Paşa Hazretleri Diyarbakır şehrinde böyle bir abidenin inşasını ilk defa düşünmüşler ve bu abideye layık olan şekli de tayin etmişlerdir. Zafer abidesi, mimarice o kadar kıymeti olmayan taştan bir kule olacak fakat bu kulenin taşları üzerinde 'Misak-ı Millî'nin lâ-yetegayyer şartları mahkûk bulunacak. Abideye kıymet verecek bundan daha değerli ne olabilir? Abide bu şekliyle bize eski Türklerin 'Mengü Taş'ını hatırlatıyor. Orhun Kitabesi de bunlardan biri üzerindedir. Şehrimizi birçok ümran eserleriyle tezyin buyuran muhterem kumandanımızın bu işte de muvaffak olmasını Hak'tan niyaz ederiz".⁶¹

5. *Mektepli Hanım Kızların Marşı* ise toplumda kadının ve ailenin yerini ve önemini işleyen, Millî Mücadele'de Türk kadınının cephe ve cephe gerisinde yaptığı hizmetleri anlatan bir şiirdir. Türk kadınının yaşamı, Türk toplumundaki yeri ve önemine dair duygu ve düşünceler mektepli kızların ağzından dile getirilir. Böylece Türk kadını, dışarıdan değil, içeriden bir bakışla verilir. Şiirin genelinde çizilen 'Türk kadını' imgesi bir yönüyle Türk kadınının Millî Mücadele içerisindeki yerine, vatana hizmetlerine, Anadolu'nun işgaline direnişine dair anlatımla resmedilir. Millî Mücadele içerisindeki Türk kadını şu dizelerle sunulur:

"Siz atarken hasma bomba,
Çiftinizi kimler sürdü?
Zahireyi omuzunda
Hudutlara kim götürdü?
İngiliz'den korkanlara
Kimdi ümit, iman saçı?
Kin güderek düşmanlara
Kimdi siyah bayrak açan?
Bizden de var çok gaziler:
Kara Fatma, Kızıl Ayşe..."

⁶¹ Ziya Gökalp. (1338/1922y). "Zafer Abidesi". *Küçük Mecmua*, 11 Eylül 1338/1922, Yıl 1, Sayı 15, s.18.

Biz de olduk çete, asker;
Biz de girdik her ateşe...”⁶²

6. Ziya Gökalp’in *Küçük Mecmua*’da yayımladığı ve doğrudan Millî Mücadele’yi ve hemen sonrasını işleyen şiirleri bağlamında ele alabileceğimiz son şiiri 20 Teşrinisani 1338 (20 Kasım 1922) *İpek Kozası*’dır. *İpek Kozası*, yeni Türk devleti kurulurken ‘halkçılık’ın, ‘millet egemenliği’nin, ‘millî devlet’in esas kılınması yönündeki düşünceleri işleyen metaforik bir şiirdir. Dolayısıyla *İpek Kozası*’nda yeni Türk devletinin kuruluşunda esas alınması gereken felsefi dayanaklar, ‘ipek kozasından, tırtıllıktan kurtulan kelebek’ metaforu üzerinden verilir. Millet, ‘hürriyet’ ve ‘egemenlik’ bağlamında, kanatlarıyla özgürce dolaşabilen bir kelebeğe benzetilir. Kelebek, tekâmülün en güzel şeklidir ve Türk milleti geçirdiği tarihsel dönemlerin sonunda koza ve tırtıl benzeri kabuklardan, kayıtlardan, biçimlerden kurtulmalı aynı bedende tekâmülün en güzel ifadesi olan kelebek gibi olmalıdır: ‘hür’, ‘egemen’. Diğer bir ifadeyle Türk milleti koza ve tırtıl devrelerini geçirmiştir ve artık kelebek evresine girmelidir ki bu evre yeni Türk devletinin ‘halkçılık’, ‘millî egemenlik’, ‘millî devlet’ gibi felsefi temeller üzerinden şekillenmesi anlamına gelir. Şiirde ‘millî egemenlik’in ve ‘millî devlet’in; tarihsel sürecin Türk milletini getirdiği noktada, Türk milleti için kaçınılmaz olduğu şöyle dile getirilir:

“Taht ve taç bizde tırtıla benzer
O da bin yılda değişir gömlek.
O çökerse sanma oluruz heder,
Ondan doğar millet adlı kelebek.
Fikirle mefkûre iki kanatlarıdır:
Uçunca hürriyet adını alır.
Saray da bir zaman işe yaradı,
Fakat millî devlet asra uygundur
Öteki sönünce bu nur parladı:
Halkçılık önünde tahtçılık dündür.
Hiç kabul eder mi bugünkü vicdan.
Milyonları esir etsin bir sultan?
Tahtçılığa bakıp ey bedbin olan!
Halkçılığa bak ki nikbin olasın.
Her yurt oldu şimdi bir millî vatan
Layık mı bu millet geride kalsın!
Tırtıl bir devredir gelmiş, geçecek:
Milletlerin sonu ancak kelebek!”⁶³

Bu bağlamda Ziya Gökalp’in *Küçük Mecmua*’da, Millî Mücadele’yi yansıttığı ve Millî Mücadele’de kazanılan zaferin coşkusunu terennüm ettiği gibi, yeni Türk devletinin kuruluşundaki felsefi dayanakları da izah ettiğini söylemek gerekir.

⁶² Ziya Gökalp. (1338/1922ö). “Mektepli Hanım Kızların Marşı”. *Küçük Mecmua*, 30 Teşrinievvel 1338/1922, Yıl 1, Sayı 21, s.7.

⁶³ Ziya Gökalp. (1338/1922r). “İpek Kozası”. *Küçük Mecmua*, 20 Teşrinisani 1338/1922, Yıl 1, Sayı 23, s.13-14.

Sonuç

Türkçülüğün, Türk milliyetçiliğinin başlıca ideologlarından olan Ziya Gökalp (1876-1924), fikrî, ilmî, siyasi yönüyle Türk aydınlanmasının öncülerindedir. Ziya Gökalp'in özellikle 'Türklük' kavramının çerçevelediği alanda tarih, medeniyet tarihi, sosyoloji, felsefe, din, halk bilimi, antropoloji, edebiyat, sanat konularına dair yazılarını yayınladığı, şiir ve masal türünden edebî ürünlerini verdiği yayın organlarından biri de Gökalp'in 1922-1923'te Diyarbakır'dayken çıkardığı *Küçük Mecmua* (5 Haziran 1922-5 Mart 1923)'dir.

Küçük Mecmua; bünyesinde barındırdığı ilmî, felsefi, edebî ürünler kadar içinde bulunulan dönemin meseleleri bağlamında tarihe tanıklık edici bir karakter de gösterir. Millî Mücadele'nin verildiği, yeni Türk devletinin kurulduğu 1922-1923'lü yılların izlerini, izlenimlerini, halkın meselelere bakış açısını, dönemin yarattığı millî atmosferi, dönemin koşullarının yarattığı zeminde kendisini en üst seviyede hissettiren millî romantik duyuş tarzının halk nezdinde ve aydın nezdinde yarattığı duyuş coşkunluğunu, düşünce yoğunluğunu *Küçük Mecmua*'nın sayfalarında bulmak mümkündür. Millî Mücadeleyi sonuna kadar destekleyen çizgideki yayınlarıyla Millî Mücadele'nin, zaferin, işgal kuvvetlerini Anadolu'dan atmanın ve yeni Türk devletinin kurulması yolunda gösterilen iradenin tüm coşkusunu yaşayan ve yaşatan, Diyarbakır'dan tüm Anadolu'ya, Türk ve İslam coğrafyasına seslenen *Küçük Mecmua*'yı Millî Mücadele'nin yayın organı olarak değerlendirmek gerekir. *Küçük Mecmua*, Ziya Gökalp'in duyuş ve düşünce dünyasını göstermesi bakımından da ayrıca önemlidir.

Küçük Mecmua'da Gökalp'in ilmî yazılarının yanı sıra şiir, masal ve manzum piyes türünden edebî ürünleri de çokçadır. Gökalp'in *Küçük Mecmua*'daki şiir türünden metinleri genellikle Millî Mücadele ile ilgilidir. Gökalp, dergideki yazılarını çoğunlukla ilmî çerçevede felsefe, tarih, sosyoloji, din, medeniyet tarihi, siyaset, halk bilimi, antropoloji, sanat, edebiyat gibi alanların meselelerine ayırırken, 1922-1923'lerde içinde bulunulan Millî Mücadele döneminin yansımalarını ise -Millî Mücadele ile ilgili yazılarını da dikkatten kaçırmaksızın- şiirlerinde görürüz. Ziya Gökalp'in *Küçük Mecmua*'daki şiirleri Millî Mücadele dönemini ve Millî Mücadele dönemini hazırlayan I. Dünya Savaşı yıllarını yansıtırken Kurtuluş Savaşı'nı, Kuvayı Milliye ruhunu yüceltme, işgale karşı çıkma, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı üzerinden emperyalizmi olumsuzlama, yeni Türk devletinin kurulması yönündeki iradeyi kutsayarak halk nezdinde kamuoyu oluşturma gibi bir duyuş ve düşünce dünyasının taşıyıcısıdır. Bu bakımdan *Küçük Mecmua*'daki Ziya Gökalp şiirleri, Türk tarihine düşülen notlar olarak değerlendirilmeli; Ziya Gökalp'in düşünce dünyasından izler taşıması kadar Millî Mücadele'yi yansıtmaları yönünden de ele alınmalıdır. Ayrıca Millî Mücadele döneminin siyasal ve sosyal olaylarını takip etmek, dönemin resmini görmek, atmosferini anlamak için *Küçük Mecmua* örneğinde olduğu gibi yerel basın-yayın organlarına da gitmek ve incelemek gerekir ki bu da Türk tarih araştırmaları bakımından büyük önem arz eder.

Kaynakça

- AYHAN, Bünyamin. (2008). “Olağanüstü Durumlarda Toplumsal Dayanışma ve Bütünleşmeye Basının Katkısı: Millî Mücadele Dönemi Türk Basını”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 19, s.75-99.
- BAYKAL, Hülya. (1988). “Millî Mücadele’de Basın”. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Mart 1988, Cilt IV, Sayı 11, s.471-479.
- BEYSANOĞLU, Şevket (Haz.). (1976). *Ziya Gökalp: Şakî İbrahim Destanı ve Bir Kitapta Toplanmamış Şiirler*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- FİLİZ, Şahin. (2009). *Ziya Gökalp: Küçük Mecmua I*. Antalya: Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları.
- FİLİZOK, Rıza. (2005). *Ziya Gökalp*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- GİRGİN, Atilla. (2009). *Türkiye’de Yerel Basın*. İstanbul: Der Yayınları.
- GÜNDÜZ, Uğur. (2007). “Kurtuluş Savaşı’nda Yerel Basının Rolü”. *Türkiye’de Yerel Basın*. Ed. Suat Gezgin, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, s.89-97.
- HEYD, Uriel. (1980). *Ziya Gökalp: Türk Milliyetçiliğinin Temelleri*. Çev. Cemil Meriç, İstanbul: Sebil Yayınevi.
- KAHRAMAN, Âlim. (2002). “Küçük Mecmua”. *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 26, İstanbul: TDV Yayınları, s.528-529.
- KARACA, Nesrin. (1990). “Ziya Gökalp’in Şiir Dünyası ve Şiirlerinin Bir Dökümü”. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, s.113-129.
- KARAVELİ, Orhan. (2008). *Ziya Gökalp’i Doğru Tanımak*. İstanbul: Doğan Kitap Yayınları.
- KOLOĞLU, Orhan. (1993). *Türk Basını: Kuvayı Milliye’den Cumhuriyete*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- KÜÇÜK MECMUA. (1338/1922a). “Zafer Haberleri: Eskişehir’le Uşak’ın İstirdadı”. *Küçük Mecmua*, 4 Eylül 1338, Yıl 1, S.14, 1338/1922, s.15-16.
- KÜÇÜK MECMUA. (1338/1922b). “Ajansın Müjdesi”. *Küçük Mecmua*, 28 Ağustos 1338, Yıl 1, S.13, 1338/1922, s.16.
- OKAY, Orhan (1996). “Ziya Gökalp”. *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 14. İstanbul: TDV Yayınları, s.124-128.
- POLAT, Nazım Hikmet. (2002). “Türkiye’de Yerel Basının Gelişimine Kısa Bir Bakış”. *TÜBAR*, Güz 2002, Sayı XII, s.7-25.
- ŞEHSUVAROĞLU, Lütfü. (2008). *Ziya Gökalp ve Türkçülüğün Boyutları*. İstanbul: Bilgeoğuz Yayıncılık.
- TANSEL, Fevziye Abdullah. (1977). *Ziya Gökalp Külliyyatı-1: Şiirler ve Halk Masalları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- TÜTENGİL, Cavit Orhan. (1964). “Ziya Gökalp’in İktisadî Görüşleri”. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, Sayı 5, s.122-141.
- VAYNİ, Cafer. (2012). “Ziya Gökalp’in İktisadî Görüşleri”. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, Sayı 46, s.36.
- ZİYA GÖKALP. (1330/1914). *Kızıl Elma*. İstanbul: Hayriye Matbaası ve Ortakları.
- ZİYA GÖKALP. (1918). *Yeni Hayat*. İstanbul: Yeni Matbaa/Evkaf-ı İslamiye Matbaası.

- ZİYA GÖKALP. (1338/1922a). “Küçük Hemşire”. *Küçük Mecmua*, 12 Haziran 1338/1922, Yıl 1, Sayı 2, s.7-16.
- ZİYA GÖKALP. (1338/1922b). “Malazgirt Muharebesi”. *Küçük Mecmua*, 19 Haziran 1338/1922, Yıl 1, Sayı 3, s.9-19.
- ZİYA GÖKALP. (1338/1922c). “Kara Destan”. *Küçük Mecmua*, 26 Haziran 1338/1922, Yıl 1, Sayı 4, s.13-14.
- ZİYA GÖKALP. (1338/1922ç). “Kolsuz Hanım”. *Küçük Mecmua*, 3 Temmuz 1338/1922, Yıl 1, Sayı 5, s.11-19.
- ZİYA GÖKALP. (1338/1922d). “Büyük Farz”. *Küçük Mecmua*, 3 Temmuz 1338/1922, Yıl 1, Sayı 5, s.20.
- ZİYA GÖKALP. (1338/1922e). “İngiliz’den Sakın”. *Küçük Mecmua*, 10 Temmuz 1338/1922, Yıl 1, Sayı 6, s.11-12.
- ZİYA GÖKALP. (1338/1922f). “Yörük Ali”. *Küçük Mecmua*, 30 Temmuz 1338/1922, Yıl 1, Sayı 9, s.9-10.
- ZİYA GÖKALP. (1338/1922g). “Karacadağ”. *Küçük Mecmua*, 21 Ağustos 1338/1922, Yıl 1, Sayı 12, s.15-16.
- ZİYA GÖKALP. (1338/1922ğ). “Ak Destan”. *Küçük Mecmua*, 11 Eylül 1338/1922, Yıl 1, Sayı 15, s.14.
- ZİYA GÖKALP. (1338/1922h). “İzmir Bayramı”. *Küçük Mecmua*, 11 Eylül 1338/1922, Yıl 1, Sayı 15, s.14-15.
- ZİYA GÖKALP. (1338/1922i). “İngiliz’e”. *Küçük Mecmua*, 11 Eylül 1338/1922, Yıl 1, Sayı 15, s.17.
- ZİYA GÖKALP. (1338/1922j). “İzmir’de”, *Küçük Mecmua*, 11 Eylül 1338/1922, Yıl 1, Sayı 15, s.17-18.
- ZİYA GÖKALP. (1338/1922k). “Diyarbakır Darüleytamı’nın Sünnet İlahisi”. *Küçük Mecmua*, 9 Teşrinievvel 1338/1922, Yıl 1, Sayı 19, s.14-15.
- ZİYA GÖKALP. (1338/1922m). “İstida”, *Küçük Mecmua*, 23 Teşrinievvel 1338/1922, Yıl 1, Sayı 20, s.8.
- ZİYA GÖKALP. (1338/1922n). “Asker Mezarlığının Kitabesi”. *Küçük Mecmua*, 23 Teşrinievvel 1338/1922, Yıl 1, Sayı 20, s.17.
- ZİYA GÖKALP. (1338/1922ö). “Mektepli Hanım Kızların Marşı”. *Küçük Mecmua*, 30 Teşrinievvel 1338/1922, Yıl 1, Sayı 21, s.7-8.
- ZİYA GÖKALP. (1338/1922p). “İkinci İstida”. *Küçük Mecmua*, 30 Teşrinievvel 1338/1922, Yıl 1, Sayı 21, s.14-15.
- ZİYA GÖKALP. (1338/1922r). “İpek Kozası”. *Küçük Mecmua*, 20 Teşrinisani 1338/1922, Yıl 1, Sayı 23, s.13-14.
- ZİYA GÖKALP. (1338/1922s). “Niçin?”. *Küçük Mecmua*, 11 Kânunuevvel 1338/1922, Yıl 1, Sayı 26, s.14-15.
- ZİYA GÖKALP. (1338/1922ş). “İktisadî Vatanperverlik”, *Küçük Mecmua*, 5 Haziran 1338/1922, Yıl 1, S.1, s.18.
- ZİYA GÖKALP. (1338/1922t). “Boğazların Serbestisi: Bu Sözün İngilizce Manası”, *Küçük Mecmua*, 9 Teşrinievvel 1338/1922, Yıl 1, Sayı 19, s.9-11.

- ZİYA GÖKALP. (1338/1922u). “İngiliz Ahlâkı”, *Küçük Mecmua*, 23 Teşrinievvel 1338/1922, Yıl 1, Sayı 20, s.1-5.
- ZİYA GÖKALP. (1338/1922ü). “İngiliz Siyaseti”, *Küçük Mecmua*, 13 Teşrinisani 1338/1922, Yıl 1, Sayı 22, s.1-4.
- ZİYA GÖKALP. (1338/1922v). “Büyük Şenlikler”. *Küçük Mecmua*, 11 Eylül 1338/1922, Yıl 1, Sayı 15, s.15-17.
- ZİYA GÖKALP. (1338/1922y). “Zafer Abidesi”, *Küçük Mecmua*, 11 Eylül 1338/1922, Yıl 1, Sayı 15, s.18.